

प्रथम सत्र नमुना उत्तर-पत्रिका तथा गुणदान योजना : 2021- 22

[Marking scheme & Model Answers : 2021- 22]

इयत्ता : बारावी [STD. XII] : मराठी (109) [Marathi]

एकूण गुण : 40

विभाग : अ [आकलन]

प्रश्न १) पुढील परिच्छेद लक्षपूर्वक वाचा आणि त्याधारे विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

प्रश्न :

1] मलालाला संपवण्याचा प्रयत्न का झाला? सविस्तर लिहा. (3)

]मलाला मलाला पंधरा वर्षीय स्वात खोऱ्यातील मुलगी ...

] तेथे तालिबानी कट्टर इस्लामी वातावरण ... मुलींचे शिक्षण ही कल्पना धर्मबाह्य ..

] पण मलाला मुलींच्या शिक्षणासाठी प्रयत्नशील ... बीबीसी उर्दू प्रसरणासाठी ब्लॉग लेखन ..

] अतिरेक्यांनी तिला समजावले, धमकावले .. पण निरर्थक .. म्हणून ..

2) संयुक्त राष्ट्र सभेमध्ये मलालाने कोणते विचार व्यक्त केले ? (2)

] मलालाच्या मुलींच्या शिक्षणविषयक कामामुळे अतिरेक्यांचा जीवघेणा हल्ला .. पण जगाने तिच्या कामाची दखल ...

] संयुक्त राष्ट्र सभेत – अतिरेक्यांच्या विरोधी आक्रमक बोलण्याऐवजी ‘हल्ल्यामुळे घाबरून उद्देश्यापासून दूर जाण्याऐवजी अगतिकता, भीती, दुर्बलता संपली... शक्ती व धैर्य आले .. – असा शब्दांत आपल्या कामाबद्दलचा विश्वास व निष्ठा व्यक्त...

3) शांततेसाठीचे नोबल पारितोषिक मिळण्यामागे तिचे कोणते विचार कारणीभूत आहेत ? (2)

] अतिरेक्यांचा जीवघेणा हल्ला .. पण तरीही आपल्या कामाबद्दल निष्ठा आणि

] त्या अतिरेक्यांवर उलट हल्ला न करण्याची भावना बोलून तिचे क्षमापूर्ण व सौहार्दाचे विचार ...

➤ आवश्यक ते सर्व मुद्दे, स्वतःची भाषा, शुद्धलेखन यानुसार प्रत्येक उत्तरासाठी गुणदान.

विभाग : ब [लेखन]

प्रश्न 2) पुढीलपैकी एका विषयावर अंदाजे 80/100 शब्दांत आपले मत किंवा विचार मांडा (5)

1] खेळांचे महत्त्व

लहानपणापासून खेळ .. मैदानी व घरातील खेळ .. शारीरिक व मानसिक बळ वाढवतात .. योग्य मार्गदर्शक, प्रयत्न आणि मेहनत जरूरीचे .. यातून खेळ हे सुद्धा एक व्यावसायिक क्षेत्र ... इ.

2] समाज घडवण्यात युवकांची जबाबदारी

आजचा युवक उद्याचा नागरिक ... शिक्षण आवश्यकच, तो सुजाण असणे आवश्यक ... मौजमजा जरूर पण महितीचा स्रोत वापरून सर्वांगीण माहिती मिळवणे .. आपले घर, गाव, समाज, व देशाप्रती आदर जबाबदारीची जाणीव... उणीवा ओळखून दूर करण्याचे मार्ग शोधणे.. वैयक्तिकच नाही समाज – देशाच्या विकासासाठी काम इ. मुद्दे.

3] उन्हाळ्यातील मौजमजा

उन्हाळ्याच्या सुट्टीचे आकर्षण लहानपणापासून .. 'मामाचे गाव', पोहणे, खेळ, आंबा – आमरस इ. ... आज नवे रूप विविधप्रकारचे खेळ, कौशल्ये, माहिती-ज्ञान या संबंधीची विविध शिबिरे .. शाळा – महाविद्यालयापेक्षा वेगळे वातावरण .. नवे सवंगडी.. आवडीचे नवे शिकायला मिळाल्याचा आनंद ... इ.

4] नोकरी की व्यवसाय ?

दोन्ही क्षेत्रांमध्ये फायदे – तसेच तोटेही ... ते कोणते ? परिस्थिती, स्वतःची आवड, कुवत वा क्षमता इत्यादीनुसार क्षेत्र निवडले जाऊ शकते. इ.

- योग्य प्रारंभ व समारोप – 1 गुण
- आवश्यक ते सर्व मुद्दे – 2 गुण
- योग्य भाषा शैली व भाषा सौंदर्य – 1 गुण
- आणि शुद्धलेखन - 1 गुण

प्रश्न 3) पुढीलपैकी एका बातमी आधारे एक वृत्तलेख लिहा. (अंदाजे 50/60 शब्दांत) (5)

'टोकियो ऑलिंपिकमध्ये नीरज चोप्रा याने भालाफेक यामध्ये सुवर्णपदक मिळवले.' – या बातमीच्या अनुषंगाने असलेले तपशील [उदा. वर्ष 2020 ऑलिंपिक स्पर्धा ... भालाफेक क्रीडाप्रकारात सुवर्णपदक .. कौतुक ..इ.] खेळाकडे कसे आकर्षण, प्रेरणा .. प्रयत्न .. खास शैली,सवयी ... इ. मुद्दे,

अथवा

'खानावळ चालवून मुलाला केले जिल्हाधिकारी'

या बातमीच्या अनुषंगाने असलेले तपशील [उदा. बातमीतील व्यक्ती कोण, कोठे, आई वडिलांची परिस्थिती, शिक्षणाविषयीची त्यांची सजगता ... इ.] प्रेरणा .. संघर्ष इ. मुद्दे

- योग्य प्रारंभ व समारोप – 1 गुण
- आवश्यक ते सर्व मुद्दे – 2 गुण
- योग्य भाषा शैली व भाषा सौंदर्य – 1 गुण
- आणि शुद्धलेखन - 1 गुण

विभाग : क [गद्य – पद्य पाठ]

प्रश्न 4 अ) पुढीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (प्रत्येकी सुमारे 35/40 शब्दांत) (4)

1) 'रेशीमबंध' एक ललित लेख .. लेखक यू.म.पठाण....

]बागेतील झाडे-वेली, पाखरे, घरातील लहानमोठी माणसे, सारे साखरझोपेत ..

] अशावेळी ती हलकेच, हळुवार पावलांनी, अलगदपणे ..

2] पहिलवान परशाचा 'बकरा' झाला तो -

लेखक वसंत सबनीस यांचा ललित विनोदी लेख 'दंतकथा' ...

]परशा एक पहिलवान .. बळाची घमेंड .. स्वतःला सिंह म्हणवून .. दात घासायचाही कंटाळा ..

] पण एकदा दातदुखीने बेजार .. त्यामुळे त्याचा बकरा ...

- 3] लेखक यू.म.पठाण यांनी सांगितलेली घाणेरी आणि चाफ्याच्या फुलांची वैशिष्ट्ये -
 रेशीमबंध' एक ललित लेख .. लेखक यू.म.पठाण.]... बागेतील फुलांशी जवळचे नाते...
] घाणेरी .. लहानसा आकार .. किरमिजी, पिवळसर, निळसर असे रंग.
] चाफा ..रक्तचंदनी रंग, मंदमंद गंध .. पण निशिगंधाच्या सुवासाची सर नाही.

- 4] आपल्या देहातील अवयव आणि दात यातील लेखकाने सांगितलेले फरक -

लेखक वसंत सबनीस यांचा ललित विनोदी लेख 'दंतकथा' ...

] देहाचे अन्य अवयव जन्मापासून ... दात सहा /सात महीन्यानंतर

] दात त्रास दिल्याशिवाय नाही बोट / नाक तुटले तर पुन्हा नाही, पण दात पुन्हा ..

➤ **याप्रमाणे पाठचा संदर्भ व उत्तराचा योग्य समारोप -**

आवश्यक ते सर्व मुद्दे, योग्य स्वतःची भाषा, शुद्ध लेखन .. या आधारे प्रत्येकी 2 पैकी गुण

आ) पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 70/75 शब्दांत लिहा. [3]

- 1) पहाटेच्यावेळी बागेत गेल्यावर लेखकाला फुलांसंदर्भात आलेले अनुभव -

*रेशीमबंध' एक ललित लेख .. लेखक यू.म.पठाण.... उत्तररात्र - सकाळ या समयाचे चैतन्यमय वर्णन
 या वेळी बागेत फेरफटका मारताना दिसते / जाणवते ...*

]पहाटेच्या किरणात मोगरा न्हाहतो सायलीच्या पानांतून हिरवाई वाहते ..

] गुलमोहर स्वागतासाठी केशरी सडा ...जाक्रांडाची निळी-जांभळी फुले रक्तचंदनी फुलांशी गप्पा ..

] चाफ्याचा मंद वास पण निशिगंधाच्या सुवासाची सर नाही ... असे अनुभव

- 2) दातदुखीमुळे लेखकाचे आध्यात्मिक तत्त्वचिंतन -

लेखक वसंत सबनीस यांचा ललित विनोदी लेख 'दंतकथा' ... दातदुखीची केविलवाणी अवस्था नर्मविनोदी शैलीत

] भारतीय आध्यात्मिक विचार .. 'ब्रह्म एक सत्य, संसार माया , असार ..मिथ्या .. इ.

] दात दुखतो तेव्हा लक्ष त्यावर एकाग्र .. जग मिथ्या ही जाणीव .. दुसऱ्या कामात लक्ष नाही ..

सारा संसार असार ..

]खाण्यापिण्याच्या इच्छा-वासना नष्ट .. शेंगदाणे दगडाप्रमाणे बेचव .. बायको- मुलं- केवळ भास ..

] ठणका ब्रह्मांड दर्शन करवतो .. सारे ब्रह्मांड मिथ्या, एक दातच सत्य असे वाटते..

अशा प्रकारे

- 3)) 'रेशीमबंध' या शीर्षकाची समर्पकता -

*रेशीमबंध' एक ललित लेख .. लेखक यू.म.पठाण.... उत्तररात्र - सकाळ या समयाचे चैतन्यमय वर्णन
 या वेळी बागेत फेरफटका मारताना दिसते / जाणवते ...*

]पहाटे पानांपानांतून वाहणारी हिरवाई .. मंद सुवास .. पाखरं, झाडेवेलीं यांच्या गप्पागोष्टी .. त्यांचे आपसातील बंध ..

] त्यांचा तहानलेला जीव शांत केला की जणू रुसवा सोडून .. हसरी फुले .. सुगंधाची पखरण .. त्याचा मोह .. जुनं नातं असल्याचं जाणवतं ..

] तुकोबाच्या 'वृक्षवल्ली आम्हा सोयरी'चा मनाला अर्थ समजतो / जाणवतो .. एक आदिम बंध .. युगायुगाचं नातं .. जणू न तुटणारे रेशीमबंध .

➤ **याप्रमाणे पाठचा संदर्भ व उत्तराचा योग्य समारोप**

आवश्यक ते सर्व मुद्दे, योग्य स्वतःची भाषा, शुद्ध लेखन .. या आधारे प्रत्येकी 3 पैकी गुण

प्रश्न 5 अ) कोणत्याही एका प्रश्नाचे सुमारे 35/40 शब्दांत उत्तर लिहा.

[2]

1) कवयित्री हिरा बनसोडे यांनी केलेले पूर्वीच्या स्त्रीचे वर्णन -

‘आरशातील स्त्री’ या कवितेत स्त्रीच्या स्थित्यंतराचे वर्णन ...

] पूर्वीची स्त्री .. चैतन्यमय बालपण .. अंगणातील दिव्याप्रमाणे सर्वत्र आनंदाचे तेज पसरवणारी ..

] डोळ्यांत स्वप्ने .. स्वप्नपंख लेऊन आभाळातल्या झुल्यावर ... डोळ्यासमोर काही ध्येय ..

अशा प्रकारे चैतन्यमयी .

2) कामक्रोध विंचू चावला, तम घाम अंगासी आला या ओळींचा सरळ अर्थ -

संत एकनाथांच्या ‘विंचू चावला’ या भारूडातील या ओळी.

] काम म्हणजे अनिर्बंध इच्छा .. त्या पूर्ण नाही तर संताप क्रोध वाढतो..

] कामक्रोध विकारांना इंगळीची / विंचवाची उपमा .. विंचवाचे विष पसरावे तसे काम विकाराने तम गुण वाढतो... क्रोध वाढतो.

3) आरशातील स्त्रीने अधिकारवाणीने सांगितले -

‘आरशातील स्त्री’ या कवितेत हिरा बनसोडे यांनी स्त्रीच्या स्थित्यंतराचे वर्णन ... आरशातील स्त्री म्हणजे तिचेच पूर्व रूप. आज ती परंपरामान्य स्त्रीत्वाच्या ओझ्याखाली दबलेली ..

] आरशातील स्त्री सांगते .. ‘ आजच्या स्थितीबद्दल शोक नको, ओझे फेकून दे,

] मन मोकळे जग, स्वतःच्या आनंदाचा शोध घे.

➤ **याप्रमाणे कवितेचा संदर्भ व उत्तराचा योग्य समारोप**

आवश्यक ते सर्व मुद्दे, योग्य स्वतःची भाषा, शुद्ध लेखन .. या आधारे प्रत्येकी 2 पैकी गुण

आ) पुढीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 70/75 शब्दांत लिहा.

[3]

1) भारूड म्हणजे काय ते सांगून ‘विंचू चावला’ या भारूडाचा भावार्थ -

] ‘भारूड’ मराठी साहित्यातील विशेष .. एक आध्यात्मिक रूपक .. सर्वसामान्यांना नीती शिकवण्यासाठी याचा उपयोग.. एकनाथांचे ‘विंचू चावला’ हे नाट्यपूर्ण ..

] यातील विंचू हे कामक्रोध विकाराचे प्रतीक .. विंचवाच्या विषामुळे असह्य वेदना ... तसे या विकारामुळे जीवन .. बेताल, अविचारी वागणे ...

] यावर उपाय .. सत्त्वगुणांचा आश्रय ... सद्गुणांचा विकास .. आयुष्यात समाधान .. सुख.

2) संदर्भासह अर्थ स्पष्ट करा. -

‘आरशातील स्त्रीने मला विचारले, ‘तूच ना ग ती !’

माझेच रूप ल्यालेली, तरीही मी नसलेली,

किती बदललीस ग तू अंतर्बाह्य !

‘आरशातील स्त्री’ या कवितेत हिरा बनसोडे यांनी स्त्रीच्या स्थित्यंतराचे वर्णन ...

] आरशातील ‘ती’ ... तिचेच पूर्व रूप .. ते रूप तिला तिच्यातील बदल जाणवून देते ... आरशात पाहताना गतकाळाच्या आठवणी ... पूर्वीचे आपले स्वप्नील, ध्येयवेडे रूप ..

] आज मात्र संसारातील जबाबदारी .. पारंपारिक स्त्रीत्वाचे ओझे यात आपले स्वतःचे आनंद विसरली... स्थितप्रज्ञ झाली ..

] जणू ती आरशातील पूर्वीची ती आजच्या रूपाला विचारते .. रूप तेच पण आता अंतर्बाह्य बदलली आहेस .

अशा रितीने ‘तिच्या’ स्थित्यंतराचे वर्णन या ओळीतून ...

3) पुढील ओळीतून संत एकनाथ यांना काय सांगायचे आहे ते स्पष्ट करा.

ह्या विंचवाला उतारा | तमोगुण मागे सारा |
सत्त्वगुण लावा अंगारा | विंचू इंगळी उतरे झरझरा ||
'भारूड' मराठी साहित्यातील विशेष .. एक आध्यात्मिक रूपक .. सर्वसामान्यांना नीती शिकवण्यासाठी
याचा उपयोग..

] एकनाथांचे 'विंचू चावला' हे नाट्यपूर्ण .. इंगळी किंवा विंचू हे काम-क्रोध या विकारांचे प्रतिक ..

] या इंगळीचे विष भिन्नते .. तमोगुण वाढतात ..

] ते दूर करायचे तर मांत्रिकाकडून उतारा घेण्याची गरज नाही .. 'उतारा'साठी सत्त्व गुणरूपी अंगारा
... त्याने सद्रुण वाढीस विष उतरते...

➤ **याप्रमाणे कवितेचा संदर्भ व उतराचा योग्य समारोप**

आवश्यक ते सर्व मुद्दे, योग्य स्वतःची भाषा, शुद्ध लेखन .. या आधारे प्रत्येकी 3 पैकी गुण

प्रश्न 6) अहवालाचे स्वरूप थोडक्यात - . (3)

अहवाल एक लेखन प्रकार. ... लालित्यपूर्ण लेखनप्रकार नाही .. पण उपयोगी व आवश्यक ..

] सभा, कार्यक्रमाची परिपूर्ण नोंद .. प्रास्तविक, मध्य, शेवट, भाषा ही मुख्य अंगे .. यात दिनांक, वेळ,
सहभागी , मांडलेले विचार, प्रतिसाद इ. साद्यंत तपशिलासह नोंद

] अहवाल सभा, समारंभ या जोडीला वार्षिक, सहामाही असे काल निर्दर्शक, शिवाय चौकशी, प्रगती,
आर्थिक, आढावा .. असे अनेकविध प्रकारचे ही ...

] लेखनात, वस्तुनिष्ठपणे, स्पष्टता, विश्वसनीयता ही महत्त्वाची वैशिष्ट्ये...

किंवा

अहवाल लेखनाची आवश्यकता --

] अहवाल उपयोगी व आवश्यक असा लेखनप्रकार ... संपूर्ण तपशिलासह वस्तुनिष्ठ निष्पक्षपाती नोंदी ..

] यामुळे एक ऐतिहासिक दस्तावेज .. माहिती मिळवण्यासाठी सहज सुलभता ..

] संस्था - सभेच्या भविष्यकालीन नियोजनासाठी उपयोगी..

या सर्व कारणांसाठी ..

➤ **याप्रमाणे योग्य प्रारंभ व योग्य समारोप - 1 गुण**

➤ **आवश्यक ते सर्व मुद्दे, योग्य स्वतःची भाषा, आणि शुद्ध लेखन - 2 गुण**

या आधारे प्रत्येकी 3 पैकी गुण

विभाग ड : व्याकरण

प्रश्न 7) सूचनांप्रमाणे उत्तरे लिहा

1) अधोरेखित शब्दाऐवजी योग्य समानार्थी वापरून वाक्ये पुन्हा - (2)

अ] नरसोपंताने भक्तिपूर्ण पद्य / काव्य रचले.

ब] मंजुळाचे कौतुक पाहून रियाला खूप मत्सर वाटला.

➤ **योग्य समानार्थी आणि योग्य बदलासह वाक्य पुन्हा लिहणे. - प्रत्येकी 1 गुण.**

2) वाक्यांत कंसात दिलेल्या वाक्प्रचारांपैकी योग्य त्या वाक्प्रचाराचा वापर करून वाक्य पुन्हा (2)

[चारी मुंड्या चीत होणे, नक्षा उतरणे, शंख करणे, मन समेवर येणे.]

अ] पंडित महोदयांना आपल्या बुद्धिमतेचा खूप गर्व होता, पण त्या नवतरुणांने त्यांचा नक्षा उतरवला.

ब] शिवाजी राजाच्या शे-सव्वाशे मावळ्यांच्या पराक्रमापुढे मुघलांची बलाढ्य सेनाही चारी मुंड्या चीत

झाली.

➤ योग्य वाक्प्रचाराची निवड आणि योग्य बदलासह वाक्य पुन्हा लिहणे. – 1 गुण प्रत्येकी

3) प्रयोग ओळखा - शेतकऱ्यांनी फुलांची रोपे लावली. - भावे प्रयोग

(2)

किंवा

कर्तरी प्रयोग - मी त्यांचा तहानलेला जीव शांत करतो.

4) कर्मणी प्रयोग - मी खिडकी हलकेच उघडली.

(2)

किंवा

सैनिक शत्रूला रोखतात. (भावे प्रयोग करा.)

भावे प्रयोग – सैनिकांनी शत्रूला रोखले. / सैनिकांकडून शत्रूला रोखले जाते.

➤ योग्य उत्तर – 2 गुण प्रत्येकी

#####